

№ 44 (685)
Лістапад 2017 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

☞ 500-годдзе: урачыстасць у Дзяржынску – *стар. 4*

☞ Ініцыятыва: ад Скарыны і Агінскага – да Нацыянальнага Пантэона – *стар. 5*

☞ Царкоўнае краязнаўства: царква ў Дзяніскавічах – *стар. 6*

Адбылася прэзентацыя першага поўнага рыма-каталіцкага выдання Новага Запавету на беларускай мове

Падрабязней чытайце на стар. 2

Пескаўскія ўмельцы

У адзін з лістападаўскіх дзён у Пескаўскай сельскай бібліятэцы Маскоўскага раёна прайшло чарговае пасяджэнне аматарскага аб'яднання «Зносіны» на тэму «Беларускі нацыянальны касцюм і традыцыйная культура Беларусі».

На мерапрыемства былі запрошаны старшыня раённага савета ветэранаў працы Ірына Сераброўская і старшыня ветэранаў Пескаўскага сельскага Савета Пётр Галушка. Гасцей сустракалі Лявон і Лявоніха. Прысутным была прадэманстраваная калекцыя жаночых і мужчынскіх нацыянальных касцюмаў. Майстар-клас па народных танцах «Кракавяк», «Падэспань», «Лявоніха» правялі аўтар гэтых радкоў і Валянціна Якубік. Актывныя ўдзельніцы аматарскага аб'яднання і таленавітыя майстрыхі Аляксандра Клімовіч і Валянціна Чубрык паказалі вышытыя сваімі рукамі ручнікі, абрусы і сурвэткі, вязаныя вырабы – Таццяна Клімчук і

Марыя Іванова, а В. Якубік прадэманстравала калекцыю пакрывалаў, якія выткала яе мама. З нацыянальнымі стравамі (дранікамі, клецкамі, аладкамі, мачанкай, квасам) пазнаёміла В. Чубрык, а таксама падзялілася рэцэптамі прыгатавання гарбаты з мелісы, мяты, ліпы, шыршыны і рамонку. Усім спадабаўся верш А. Клімовіч «Жыві, наша любая вёска» ў выкананні аўтаркі. Пад час усяго мерапрыемства гучалі народныя легенды, жарты, прыказкі і прымаўкі, песні. Асабліва ўсіх парадаваў конкурс гарэзных беларускіх прыпевак.

Да мерапрыемства былі арганізаваныя кніжная выстаўка «Беларускі нацыянальны касцюм» і выстаўка народнай творчасці, дзе прадстаўленыя вырабы з керамікі, саломкі, вязаныя вырабы і вышыўка.

Таліна ТАЙДАШ,
бібліятэкар Пескаўскай сельскай бібліятэкі
Маскоўскага раёна

Пасяджэнне аматарскага аб'яднання «Зносіны»

Выстаўка народнай творчасці

**Ідзе падпіска на «Краязнаўчую газету»!
Не адкладайце на апошні дзень,
каб сустракацца ў 2018 годзе.**

індывідуальны - 63320, ведамасны - 633202

На тым тыдні...

✓ 15 лістапада ў Мастоцкай галерэі Міхаіла Савіцкага прайшло адкрыццё **выстаўкі жывапісу латвійскай мастачкі Сілвы Лінартэ «Адлюстраванне»**, прадстаўленай Арт-цэнтрам імя Марка Роткі ў Даўгаўпілсе (Латвія) пры падтрымцы Пасольства Латвійскай Рэспублікі ў Рэспубліцы Беларусь і Латвійскага агенства інвестыцыяў і развіцця.

Сілва-Вероніка Лінартэ нарадзілася ў 1939 г. у Даўгаўпілскім краі (Латгалія). У 1941 г. двухгадовую дзяўчынку разам з сям'ёй вывезлі ў Краснаярскую вобласць. На радзіму яна вярнулася толькі ў 1957 г., каб стаць выдатнай мастачкай, таленавітым педагогам. Ужо ў 1960 г., будучы студэнткай 3-га курса, выкладала жывапіс студэнтам 1-га курса. Навучанне ў Латвійскай дзяржаўнай мастацкай акадэміі на педагагічным аддзяленні сумяшчала з працай у Рыжскім вучылішчы прыкладнага мастацтва. Прымае ўдзел у выстаўках з 1965 г. Яе мастацтва – складаная сістэма філасофіі; мастачка гаворыць аб тым, што ўсведамляе, наколькі сур'ёзнымі могуць быць гульні з адлюстраваннем уяўлення.

На выстаўцы, што прымеркаваная да 25-годдзя ўсталявання дыпламатычных сувязяў паміж Латвійскай Рэспублікай і Рэспублікай Беларусь, экспануецца 25 жывапісных працаў. Іх можна пабачыць да 4 лютага 2018 г.

✓ 22 лістапада ў Брэсцкім грамадска-культурным цэнтры адбыўся **этанканцэрт** з

нымся!» Асноўнымі гасцямі імпрэзы сталі фальклорныя калектывы з Пінскага раёна: народныя фальклорна-этнографічныя калектывы «Чабатухі» Сташанскага СДФ і «Дударыхі» Валішчанскага СДК, народны фальклорны калектыв «Грымата» Дабраслаўскага СДК, фальклорны калектыв «Церабяначкі» з в. Церабень. Яшчэ на імпрэзе адна з ініцыятараў імпрэзы краязнаўца Ларыса Быцко зазначала: «Тут толькі дзеля Венеры Папіціч трэба вастрыць лыжы! А жанчыны з Церабена! У мяне, прынамсі, калі ўспамінаю іхнія спевы, мурашкі па скуры! І што ж я вас угавораваю – людзі едуць у горад, каб абсалютна бясплатна паказаць, перадаць, навучыць таму бясплатнаму, што яны маюць і што разам з імі адыдзе ў іншы свет!» Пад час імпрэзы можна было не толькі пачуць старадаўнія песні ды паўдзельнічаць у танцавальных скоках, але і пазнаёміцца са старажытнымі каравайнымі традыцыямі, пакаштаваць мясцовыя прысмакі. Цвіком праграмы стаў танец хіната, якому ўдзельніцаў калектыву «Дударыхі» навучыла старэйшая жыхарка в. Валішча Сафія Андрэевіч. Танец так спадабаўся глядачам, што яго выканалі на біс.

✓ У Маскве ў праваслаўнай агульнацаркоўнай аспірантуры і дактарантуры (АЦАД) імя святых Кірылы і Мяфодзія 23 лістапада прайшла міжнародная **навуковая канферэнцыя даследчыкаў Святога Пісання**

«Іеранімаўскія чытання»

яўкі на ўдзел падалі дваццаць даследчыкаў Бібліі (у тым ліку з Бейрута, Мінска, Масквы).

Пад час канферэнцыі рэктар Мінскай духоўнай акадэміі, загадчык кафедры біблейстыкі агульнацаркоўнай аспірантуры архімандрыт Сергій (Акімаў) прадставіў 14-ы выпуск біблейскага часопіса «Скрыжалі» ды іншыя выданні, падрыхтаваныя ў нашай краіне.

11 снежня VII Іеранімаўскія чытання працягнуцца ў Мінскай духоўнай акадэміі.

✓ 24 лістапада ў рамках **веласіпеднага форума «ПраРовар»**, што прайшоў у Мінскім міжнародным адукацыйным цэнтры імя Ёханэса Рау (IBV), было прадстаўленае сацыялагічнае даследаванне «Патэнцыял гарадскога веласіпеднага руху. Стаўленне да веласіпеда ў горадзе. Бар'еры і прадзятасць», што сёлета паводле ініцыятывы Мінскага веласіпеднага таварыства і Цэнтра экалагічных рашэнняў у рамках праекта «Гарадскі веларух у Беларусі» правяла ў Мінску сацыялагічная лабараторыя «Новак» пры фінансавай падтрымцы Еўрапейскага Саюза. Мэтаю даследавання было ацаніць патэнцыял для развіцця веларуху ў сталіцы і высветліць, якія для гэтага існуюць бар'еры. Высветлілася, што ў 47 адсоткаў мінчан аў ёсць веласіпед.

Пад час форума быў прадстаўлены праект канцэпцыі развіцця веларуху ў нашай краіне і прайшло знаёмства з замежным досведам (на прыкладзе горада Лейпцыга). Сваю меркаваннем падзяліліся таксама адмыслоўцы з Германіі, Расіі ды Украіны.

✓ 24 лістапада ў Прэзідэнцкай бібліятэцы Рэспублікі Беларусь адбылося **адкрыццё выстаўкі «Беларусь Савецкая: 95 гадоў заснавання СССР»**. Партнёрамі сталі Нацыянальная кінастудыя «Беларусьфільм» і Беларускі саюз дызайнераў.

спекцыя ад працаў Л. Лісіцкага і А. Ахола-Вало (1919 – 1921 гг.) да нашых дзён (працы У. Цэслера, С. Войчанкі і Д. Сурскага).

✓ 25 лістапада ў сталічным касцёле Св. Сымона і Св. Алены ў межах біблейнага сімпозіума «Слова Божае 1517 – 2017» прайшла **прэзентацыя першага поўнага рыма-каталіцкага выдання Новага Запавету на беларускай мове**.

Першы поўны пераклад кнігі Новага Запавету на беларускую мову быў здзейснены Секцыяй па перакладзе літургічных тэкстаў і афіцыйных дакументаў Касцёла Камісіі Божага культу і дысцыпліны сакрамантаў пры Канферэнцыі каталіцкіх біскупаў у Беларусі. Нагодай для выдання паслужыла святкаванне 500-годдзя выдання Бібліі Францыска Скарыны.

Прэзентацыі выдання папярэднічала прывітальнае слова Мітрапаліта Мінска-Магілёўскага арцыбіскупа Тадэвуша Кандрусевіча, прадстаўніка праваслаўнай царквы айца Святаслава Рагальскага, прадстаўніка Біблейнага таварыства Беларусі Ігара Міхайлава. Айцец Святаслаў адзначыў важнае значэнне Бібліі ў справе фармавання народнасці. І. Міхайлаў падкрэсліў: «*Сэрца Скарыны прагнула Бога, таму ён і друкаваў Біблію. І тыя, хто сёння займаецца выданнем Бібліі, могуць таксама лічыць сябе спадкаемцамі Францішка Скарыны*».

Доктар біблейнай тэалогіі Марына Пашук выступіла з дакладам на тэму гісторыі перакладаў Святога Пісання на беларускую мову, узгадала таксама пра асаблівасці лексікі, цяжкасці, з якімі сутыкаюцца перакладчыкі пад час сваёй працы, і моўных недахопы ў мінулых неафіцыйных выданнях Новага Запавету.

Першае поўнае афіцыйнае выданне Новага Запавету прадставіў Мітрапаліт Т. Кандрусевіч.

Пасля ўдзельнікі сімпозіума памаліліся на святой імшы, якую ўзначаліў апостальскі нунцы ў Беларусі арцыбіскуп Габар Пінтэр.

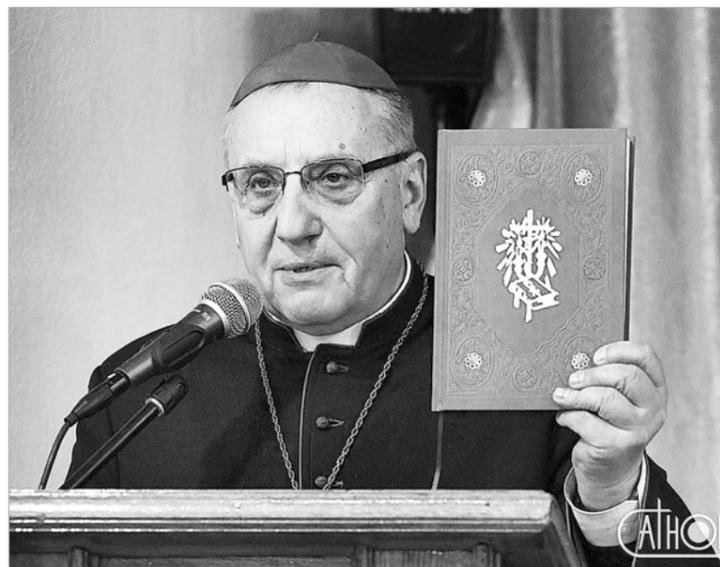
Старажытныя каравайныя традыцыі

цыкла «Рух зямлі». Адбыліся «сапраўдныя палескія вячоркі», што мелі назву «Поляшам, повернемся, да і пісню поспываем нэ полэ»

«Іеранімаўскія чытання», якую арганізавалі кафедра біблейстыкі АЦАД і кафедра біблейстыкі і багаслоўя Мінскай духоўнай акадэміі. За-

Нашы спачуванні

Выканкам ГА «Беларускі фонд культуры» і рэдкалегія «Краязнаўчай газеты» выказваюць шчырыя спачуванні Анатолю Ільчу ВЯРЦІНСКАМУ з нагоды смерці жонкі **Ады Сямёнаўны**, заслужанага педагога Беларусі.

Мітрапаліт Т. Кандрусевіч з новым выданнем

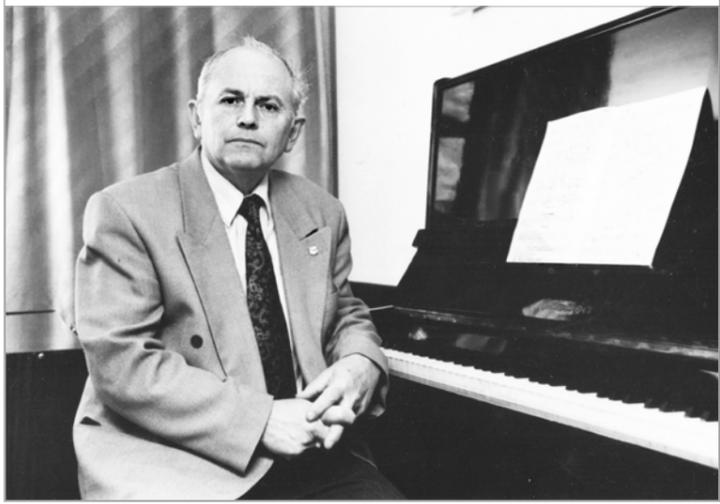
Нашы віншаванні

Сёлета 26 лістапада споўнілася 80 гадоў з дня нараджэння вядомага дзеяча культуры Марка КОПА.

Каля 60 гадоў Марк Аляксандравіч прысвяціў культуры і народнаму мастацтву, у тым ліку адпрацаваўшы 27 гадоў дырэктарам метадычнага, а пазней навукова-метадычнага цэнтра народнай творчасці і культасветработы.

У музычным свеце М. Коп вядомы і як цікавы кампазітар, які напісаў звыш 200 песень, выдаў 3 музычныя зборнікі.

Выканкам ГА «Беларускі фонд культуры» і рэдкалегія «Краязнаўчай газеты» шчыра віншуюць юбіляра, зычаць моцнага здароўя, дабрабыту і новых творчых здзяйсненняў.

Ліцвіны гвардыі Напалеона

16 лістапада ў інфармацыйна-выставачным цэнтры Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Якуба Коласа Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі адбылася прэзентацыя кнігі Уладзіміра Лякіна «Ліцвіны гвардыі Напалеона», якая пабачыла свет у 2017 годзе ў выдавецтве «Тэхналогія».

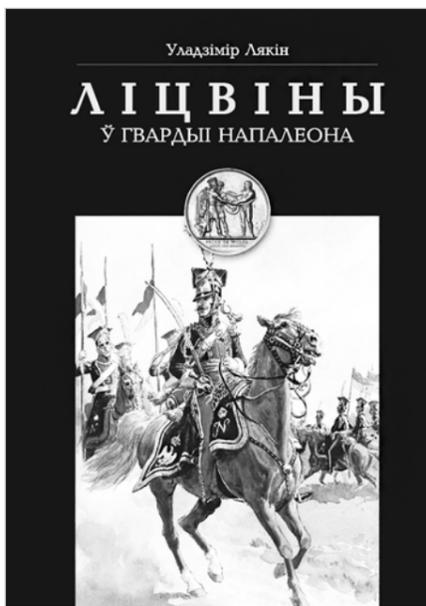
Кніга знаёміць чытачоў з малавядомай старонкай айчыннай гісторыі, якая распавядае пра ўдзел нашых продкаў у 1807 – 1815 гадах у элітных фармаваннях французскай арміі – гвардыі Напалеона. Яны апынуліся ў адным шыхце пад Імператарскімі арламі з мэтай вярнуць незалежнасць радзіме. Іх бліскучыя перамогі пад Самасьерай, Эслінгам, Ваграмам ды ў іншых бітвах цалкам апраўдваюць словы Напалеона: «Вы вартыя маёй Старой гвардыі! Вы – найлепшая кавалерыя!»

Рухаючыся следам за аўтарам, чытачы трапяць не толькі на палі бітваў у Іспаніі, Расіі, Германіі, Францыі, але і на велічныя парадныя, пазнаёмяцца са штодзённым жыццём і падрыхтоўкай кавалерыстаў, іх зброяй, стасункамі з вядомымі французскімі камандзірамі і баявымі сябрамі.

У дадатку змешчаныя кароткія біяграфічныя звесткі пра больш за тысячу нашых суайчыннікаў-гвардзейцаў. Шмат хто з дапытлівых чытачоў пазнае сярод іх сваіх прадзедаў.

Незадоўга да сваёй смерці на востраве Святой Алены Напалеон нека выказаўся: «Трэба напісаць гісторыю маёй гвардыі. Гэтая кніга будзе вечным помнікам, узведзеным у гонар адважных, кім больш за ўсё павінна ганарыцца Францыя». За два мінулыя стагоддзі такіх кніг з'явілася нямала, але даследаванняў па замежных фармаваннях у складзе гвардыі Напалеона – адзінкі. Кніга У. Лякіна з'яўляецца першым на беларускай мове выданнем пра нараджэнцаў Вялікага Княства Літоўскага, якія служылі ў гвардзейскай кавалерыі Напалеона.

Паводле інфармацыі арганізатараў

Палажэнне аб конкурсе на лепшую даследчую працу пад дэвізам «Адвечнае»

Конкурс праводзіцца ў рамках X Рэспубліканскага фестывалю фальклорнага мастацтва «Берагіня» з мэтай духоўнага ўзбагачэння маладога пакалення, фармавання павагі да гісторыка-культурнай спадчыны праз актыўнае падключэнне школьнікаў, навучэнцаў і працоўнай моладзі да вывучэння і папулярнага гісторыі, культуры, традыцыйнага мастацтва, народнай педагогікі, працоўных традыцый свайго краю.

Удзельнікамі конкурсу могуць быць вучні ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі, навучэнцы ўстаноў прафесійна-тэхнічнай, сярэдняй спецыяльнай адукацыі, студэнты ВНУ, СНУ, удзельнікі калектываў аматарскай творчасці, педагогі, работнікі культуры і інш.

Арганізатары конкурсу: дырэкцыя фестывалю «Берагіня» пры падтрымцы грамадскага аб'яднання «Беларускі фонд культуры», «Краязнаўчай газеты».

Умовы правядзення
Конкурс праводзіцца па наступных намінацыях: «Гісторыя краю», «Краязнаўства», «Фальклор», «Этнаграфія», «Радавод».

Конкурсная праца можа ўключаць даследаванне фальклорнай спадчыны свайго краю (карагоднае, танцавальнае, спеўнае, музычнае інструментальнае мастацтва, народная проза, гульні; святы, абрады, звычаі), матэрыяльнай культуры (традыцыйныя рамёствы, касцюм і тэхналогія яго вырабу), вывучэнне гісторыі і працоўных традыцый краю, роду, сям'і, жыцця носьбітаў і пераемнікаў традыцыйнай культуры свайго рэгіёна і інш.

Тэрмін падачы матэрыялаў: з снежня 2017 г. па 31 мая 2018 г. уключна.

Працы, што не адпавядаюць гэтым умовам або паступілі пазней за вызначаныя тэрміны, не разглядаюцца і аўтарам не вяртаюцца.

Крытэрыі ацэнкі конкурсных працаў

Пры падвядзенні вынікаў конкурсу звяртаецца ўвага на:

- адпаведнасць абранай тэмы конкурсным умовам;
- актуальнасць абранай тэмы і арыгінальнасць раскрыцця;
- змястоўнасць і мастацкасць выкладання.

Лепшыя конкурс-

ныя працы, адзначаныя журы, будуць уганараваныя дыпламамі і надрукаваныя ў «Краязнаўчай газеце».

Конкурсныя працы (не больш за 3 старонкі) з абавязковым пазначэннем конкурсу – «Адвечнае» дасылаюцца ў электронным і друкаваным выглядзе на адрас: паштовы – 247319, г.п. Акцябрскі, вул. Савецкая, 62; электронны – oktiabrskult@tut.by.

Патрабаванні да афармлення працы: інтэрвал – 1,5; тэкставы рэдактар, кегль – 13; шрыфт – Times New Roman. Параметры старонкі: справа – 10 мм, злева – 30 мм, зверху і знізу – па 20 мм.

Нумарацыя старонак – зверху па цэнтры старонкі.

Заяўка павінна ўтрымліваць наступныя звесткі:

назва даследчай працы; прозвішча, імя, імя па бацьку аўтара(ў) (поўнаасцю); узрост; прозвішча, імя, імя па бацьку кіраўніка(оў; поўнаасцю); установа, клас або група (для навучэнцаў і студэнтаў), паштовы адрас і тэлефон установы; хатні адрас, электронны адрас (калі ёсць), нумары тэлефонаў (хатні, мабільны) удзельніка(ў).

Тэлефон для даведак:
8 02357 3-09-82 – арганізацыйна-метадычны адрас Цэнтра культуры і вольнага часу Акцябрскага раёна.

Таксама ў рамках X Рэспубліканскага фестывалю фальклорнага мастацтва «Берагіня» аб'яўлены конкурс «Рудабельшчына паэтычная» на лепшы вершаваны твор, прысвечаны фестывалю «Берагіня».

Адноім Будслаўскую святыню разам!

Нагадваем нашым чытачам, што ў 2015 г. Беларускі фонд культуры распачаў акцыю па зборы сродкаў на рэстаўрацыю Будслаўскага касцёла бернардзінцаў. Дапамогі патрабуюць алтар XVII ст. у капліцы Святой Варвары, арыгінальны арган XVIII ст. і фрэскі Казіміра Анташэўскага. Таксама ў планах стварэнне адпаведнай інфраструктуры і ўмоваў побыту для пілігрымаў і экскурсійных групаў. Гэтую ініцыятыву падтрымалі Нацыянальная камісія Рэспублікі Беларусь па справах ЮНЕСКА, Мітрапаліт Мінска-Магілёўскі арцыбіскуп Тадэвуш Кандрусевіч, Беларускі камітэт Міжнароднай Рады па помніках і мясцінах (ІКАМОС). Акцыя працягваецца і сёння.

Вядзецца збор сродкаў на рэстаўрацыю адзінага ў Беларусі Нацыянальнага санктуарыя Маці Божай Будслаўскай. Свой уклад у гэтую справу вы можаце зрабіць непасрэ-

на ў касцёле Святога Сымона і Святой Алены ў Мінску, Будслаўскім касцёле Унебаўзяцця Найсвяцейшай Панны Марыі, а таксама пералічэннем сродкаў на дабрачынны рахунак, адкрыты пры Беларускім фондзе культуры ў Белінвестбанку. Імёны ахвяравальнікаў і назвы арганізацыяў будуць ушанаваныя на памятнай дошцы ў Будслаўскім касцёле і надрукаваныя ў «Краязнаўчай газеце».

Звярніце ўвагу! Цяпер рэквізіты рахунку такія:

BY88VLBV31350100081886001001, г. Мінск, ОАО «Белінвестбанк. Дирекция по г. Минску и Минской области, код VLBVVY2X, с пометкой «На реставрацию Будславского костёла», Минск, ул. Коллекторная, 11, УНП 100081886, ОКПО 37449864, тел. бухг. (+ 375 017) 283 28 24.

Францыск Скарына

3 прадмовы да кнігі «Прытчы Саламонавы»

Гэтыя кнігі карысна чытаць усякаму чалавеку: мудраму і неразумнаму, багатаму і беднаму, маладому і старому. А найперш тым, хто мае намер засвоіць добрыя норавы,

спасцігнуць сапраўдную мудрасць і навуку.

Доўгае жыццё, міласэрнасць і праўду Бог дасць людзям у тым выпадку, калі яны прыслухоўвацца да прытчаў, вы-

казаных у гэтай кнізе, і будуць трымацца іх. Сам цар Саламон пра тое ніжэй гаворыць. У гэтых прытчах схавана вялікая мудрасць, як моц у каштоўным камені тоіцца, і як золата – у зямлі, і як ядро – у арэху! Хто яе знойдзе, той здабудзе міласць і атрымае дабраслаўненне ад Госпада, і прыйдзе да яго ўсё добрае. Хвала і бясконца пашана мудрасці! Яна – маці ўсіх справаў, настаўнік усякага добрага навукі! У ёй ваісціну ёсць дух – разумны, разважлівы, сціплы, даступны, рухомы, несапсаваны, сапраўдны, салодкі, чысты, сталы, дабротлівы! І ўсімі астатнімі цнотамі мудрасць надзеленая!

Я, Францішак, Скарынін сын з Полацка, у лекарскіх навукх доктар, разумеючы, што без страху Бога, і без мудрасці, і без добрых парадкаў нельга на зямлі жыць пачціва людзям паспалітым, загадаў ціснуці рускаю моваю «Прытчы», альбо «Прыслоўі прамудрага Саламона, цара Ізраілева»...

Гравюра «Суд Саламона» з кнігі Ф. Скарыны «Прытчы Саламонавы»

Гіпотэзу пра жыццё Скарыны выказалі на Дзяржыншчыне

Сёлета, калі мы адзначаем 500-годдзе Бібліі Францыска Скарыны і беларускага кнігадрукавання, на Дзяржыншчыне адбылася значная культурная падзея. У чытальнай зале Дзяржынскай раённай бібліятэкі адбыліся VI Койданаўскія чытанні пад назвай «Беларуская кніга: ад Скарыны да сучаснасці», прысвечаныя 500-годдзю беларускага кнігадруку і Ф. Скарыну.

У чытальнай зале прысутнічалі чытачы бібліятэкі, сябры літаратурнага

клуба «Выток», настаўнікі, вучні, прадстаўнікі мясцовай улады, святары з Дзяржынска, Мінска, Фаніпаля. Чытанні адкрыла дырэктар бібліятэкі Валянціна Клімовіч, а вяла рэй супрацоўніца бібліятэкі Вольга Жыбурт.

Пра ролю Ф. Скарыны ў справе асветы і кнігадрукавання ў Беларусі раскажаў (па-беларуску) выкладчык Мінскай духоўнай акадэміі іерэй Дзмітрый Каўрыга. Пра тое, як раней выдаваліся кнігі, і пра старажытныя выданні, што знаходзяцца ў Дзяржынскім гісторыка-краязнаўчым музеі, расказала яго дырэктар Галіна Вашкевіч. Пра жыццё, творчасць і канфесійную прыналежнасць Ф. Скарыны вёў размову іерэй храма Ушэсця Гасподняга ў Фаніпалі Сергій Босак. Віктар Уранаў, вядомы на Дзяржыншчыне краязнаўца, гісторык, журналіст і настаўнік, у выступленні абгрунтаваў сваю гіпотэзу аб тым, што цягам усяго жыцця, ад самага нараджэння, Ф. Скарыну спрыялі і дапамагалі прадстаўнікі магутнага ў той час ордэна францысканцаў. Выступленне выслухалі з вялікай цікавасцю, раней артыкулы В. Уранава на гэтую тэму былі надрукаваныя ў раённай газеце «Узвышша». Цікавымі былі выступ-

Віктар Уранаў

Іерэй Дзмітрый Каўрыга

ленні паэтаў Антона Анісовіча і Рэгіны Рэўтовіч, якія прачыталі свае вершы, прысвечаныя першадрукару. Пра вынікі свайго даследавання па гісторыі «Буквара» цікавае паведамленне зрабіла школьніца з Фаніпаля Настасся Вайтэнка.

На кніжнай выстаўцы «Нам кніга – вечнае святло» ўдзельнікі чытанняў мелі магымасць убачыць старадрукі з фондаў бібліятэкі і

краязнаўчага музея. Завяршыла Койданаўскія чытанні В. Жыбурт словамі народнага пісьменніка Беларусі Кандрата Крапівы аб ролі Ф. Скарыны ў культурным жыцці беларускага народа. Дарэчы, прыемна адзначыць, што чытанні амаль цалкам праходзілі на беларускай мове.

Лявон ЦЕЛІШ,
г. Дзяржынск
Фота аўтара

Валянціна Клімовіч перад стэндам «Нам кніга – вечнае святло»

Будзем памятаць мы...

Ажыццёўленая вандроўка па мясцінах Скарыны і Агінскага

Імя і асоба нашага першадрукара вядомыя не толькі ў Беларусі. Ён ушанаваны ў розных краінах. Чытачы «КГ», бадай, ведаюць пра партрэт Францыска Скарыны ў Падуанскім універсітэце ў «зале саркафа». У Лондане некалькі дзесяцігоддзяў працуе беларуская бібліятэка імя Ф. Скарыны. У сталіцы Чэхіі Празе стаіць першы замежны (і пакуль адзіны за межамі Беларусі) помнік нашаму асветніку.

Усё гэта я згадаў таму, што хачу распавесці пра нядаўнія крокі грамадскасці па ўшанаванні нашага земляка ў свеце. Сёлета ў кастрычніку амаль два тыдні доўжылася культуралагічная трансгранічная вандроўка праекта «Шляхамі Скарыны: да 500-годдзя выдання Пажскай Бібліі», якую зладзіў Дабрачынны фонд «Спадчына Міхала Клеафаса Агінскага» сумесна з Беларускім фондам культуры. Падтрымалі акцыю Прадстаўніцтва Еўрасаюза ў Рэспубліцы Беларусь (праграма «Мост»), Міністэрства замежных спраў Рэспублікі Беларусь, амбасадары Італіі, Польшчы, ФРГ, Літвы і Ватыкана ў нашай дзяржаве; інфармацыйнымі партнёрамі выступілі Нацыянальная бібліятэка Беларусі, тэлеканал «ОНТ» і газета «СБ. Беларусь сегодня». Усвоеасаблівую дэлегацыю ўвайшлі прадстаўнікі грамадскасці і музыкі Маладзечанскага музычнага каледжа імя М.К. Агінскага.

Сярод мэтай вандроўкі – наданне залатому юбілею Беларускага Кнігадруку маштабнасці і агульнаеўрапейскага гучання, знаёмства элітаў Старога Свету з духоўным і культурным патэнцыялам беларускай нацыі, яшчэ раз прадэманстраваць яе гістарычныя карані, што арганічна і гарманічна звязваюць наш край з агульнаеўрапейскай культурнай традыцыяй цягам больш як паўтысячагоддзя.

Толькі адной дошкі – ад беларусаў. Я падзяліўся ідэяй з аднадумцамі. Вядомы беларускі скульптар Валяр'ян Янушкевіч амаль адразу ж выканаў знак. Але ўсё не было магчымасці перавезці дошку і ўсталяваць яе ў саборы Сан-Клементэ. Урэшце сёлета мы гэта зрабілі. За дзесяцігоддзі памянлася сітуацыя ў самім храме, і цяпер можна сказаць, што беларускаю дошкаю (высокамастацкім творам) будзе адкрываць

дзень кветкі ў галоўным корпусе ўніверсітэта (Калегіум Новум) да мемарыяльнай шыльды ў гонар Ф. Скарыны. 10-га ж вандроўнікі былі ў Празе. Да помніка першадрукару непадалёк сада, дзе наш зямляк працаваў каралеўскім садоўнікам, кіраўнік дэлегацыі П. Краўчанка і Надзвычайны Паўнамоцны Пасол Рэспублікі Беларусь у Чэшскай Рэспубліцы Валерый Курдзюкоў усклалі кош з кветкамі. Там жа адбыўся невялікі канцэрт, у якім выступіў лаўрэат міжнародных конкурсаў Андрэй Мацюшо-нак.

11 кастрычніка дэлегацыю прыняла віцэ-мэр па культуры горада Падуі Франческа Бенцыаліні. А ў гістарычнай зале «Аула Манія» ў Падуанскім універсітэце (акурат у ёй у XVI ст. чытаў лекцыі па матэматыцы Галілеа Галілей) адбылася ўрачыстая цырымонія перадачы гэтай навучальнай установе 20-томнага факсімільнага выдання Бібліі яе выбітнага выпускніка Ф. Скарыны. Быў таксама перададзены афорт беларускага мастака Генадзя Вяля «Бівлія Руска». Кіраўнік дэлегацыі і Генеральны Консул Беларусі ў Італьянскай Рэспубліцы Марыя Даўгаполая ўсклалі кош кветак да мемарыяльнай дошкі ў гонар нашага асветніка (яе 20 кастрычніка 1992 г. адкрываў тагачасны міністр замежных спраў Рэспублікі Беларусь П. Краўчанка). Скончылася мерапрыемства мемарыяльным канцэртам, прысвечаным нашаму земляку.

12 кастрычніка кіраўніцтва фонду імя Агінскага было прынятае віцэ-мэрам па культуры горада Фларэнцыі, узяло ўдзел у цырымоніі ўскладання кветак да мемарыяльнага саркафага Міхала Клеафаса Агінскага, які пахаваны ў Нацыянальным Пантэоне Італіі (сабор Санта-Крочэ). І гэтак мемарыяльнае мерапрыемства скончылася канцэртам музыкантаў актэта маладзечанскага каледжа. У гэты час любы наведнік сабора (ці тое італьянец, ці іншаземец) мог спыніцца, застацца, паслухаць нашых артыстаў. І аб'яжавых не было, кажа Пятро Кузьміч. Асабліва працяла ўсіх

выкананне паланэзу «Развітанне з Радзімай», у многіх на вачах былі слёзы. Некаторыя італьянцы па сканчэнні падыходзілі да беларусаў са словам «Граціо».

– Як бачыце, адзін праект цягне за сабою іншы, – зазначыў напрыканцы Пятро Кузьміч. – Усё пачалося шмат гадоў таму з ушанавання памяці

Валерый Курдзюкоў і Пятро Краўчанка перад помнікам у Празе

Прыйёр і рэктар Акадэміі Ордэна дамініканцаў а. Томас Мак Карці, Пятро Краўчанка і Аляксандр Тур'янаў (у цэнтры) пад час цырымоніі ў базіліцы Сан-Клементэ (Рым)

Пра гэта нядаўна распавёў пад час адмысловай прэс-канферэнцыі ў сталічным Доме дружбы ініцыятар культуралагічнага праекта Пятро Краўчанка, былы міністр замежных спраў Беларусі, ганаровы старшыня фонду «Спадчына М.К. Агінскага». Гэтая сустрэча мела падзагалавак «Ад Ф. Скарыны і М. Агінскага – да Нацыянальнага Пантэона».

– Своеасблівай квінтэсэнцыяй, пасылам нашай вандроўкі было адно слова – Методія, – адзначыў Пятро Кузьміч. – Мы хацелі ўвекавечыць памяць некалькіх нашых славуных суайчыннікаў, добра знаных і ў свеце, – разам з Скарынам мы ўшанавалі памяць выдатнага кампазітара і дыпламата Міхала Клеафаса Агінскага. А таксама ажыццявілі даўно задуманую акцыю. У Рыме ў базіліцы Сан-Клементэ, дзе пахаваны святы роўнаапостальны Кірыл, вакол яго магілы размешчаны мемарыяльныя дошкі ад імя народаў, што сёння скарыстоўваюць кірыліцу. Болей за 20 гадоў таму я звярнуў увагу, што не стае

ца шэраг падзякаў народаў, якія скарыстоўваюць кірыліцу.

Варта дадаць, што цырымонія перадачы ад імя ўдзячнай Беларусі мемарыяльнай дошкі ў гонар святых роўнаапостальных Кірыла і Мяфодзія адбылася 14 кастрычніка ў саборы Святога Клімента, у ёй бралі ўдзел Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Расійскай Федэрацыі пры Ватыкане, былы міністр культуры Расіі, А. Аўдзееў, дыпламаты Балгарыі, Сербіі, Македоніі, Польшчы і Чарнагорыі. Прадстаўнік Рускай Праваслаўнай Царквы пры Ватыкане зачытаў прывітальнае Пасланне Мітрапаліта Мінскага і Заслаўскага Паўла, Патрыяршага Экзарха ўсёй Беларусі. Па сканчэнні цырымоніі адбыўся канцэрт, прысвечаны памяці выдатных славянскіх асветнікаў.

Але першая сустрэча адбылася 9 кастрычніка ў Кракаўскім Ягелонскім універсітэце. Дэлегацыю прыняў прарэктар па міжнародных сувязях навучальнай установы, а потым былі ўскла-

беларускага першадрукара. Потым я дадаў сюды памяць пра выдатнага кампазітара і дыпламата. Цяпер мы ўсталявалі дошку ўдзячнасці ад імя беларусаў братам Кірылу і Мяфодзію. А цяпер я маю ідэю, што з часам у сталіцы нашай дзяржавы паўстане свой Нацыянальны Пантэон. Мы збяром найлепшых нашых сыноў і дочак, не падзяляючы іх паводле поглядаў і палітычных сімпатыяў. Тут могуць з'явіцца і сімвалічныя знакі-магілы нашых выбітных Асобаў. На прыкладзе іх лёсаў, іх руплівай працы на карысць сваёй Зямлі, свайго Народа можна выходзіць маладое пакаленне, маладую змену, патрыётаў Беларусі. Вядома ж, гэта станецца не адразу, не заўтра. Але працаваць у гэтым накірунку трэба.

**Уладзімір ПУЧЫНСКІ
Фота Вольгі ЦАРЫК і Вольгі КОРСАК
(прадстаўленыя арганізатарамі вандроўкі)**

Перадача факсімільнага выдання Бібліі Ф. Скарыны і афорта Г. Вяля Падуанскаму ўніверсітэту

Царкоўнае краязнаўства

Гісторыя хрысціянскага доўлідства ў вёсцы Дзяніскавічы

21 лістапада праваслаўныя вернікі адзначылі свята Архістратыга Міхаіла. Цяпер у Ганцавіцкім раёне ёсць дзве царквы, асвечаныя ў яго гонар, – у вёсках Нача і Дзяніскавічы. Пра апошняе паселішча і распавядзем.

Першыя дакументальныя звесткі аб царкве ў Дзяніскавічах адносяцца да 1680 г., калі па ініцыятыве ўніяцкага мітрапаліта Кіпрыяна Жахоўскага пачалася візітацыя (інспекцыя) царквы Навагрудскага (куды адносілася паўночная частка тэрыторыі сучаснага Ганцавіцкага раёна) і Мінскага павеатаў. 27 снежня 1680 г. візітатар наведваў уніяцкую царкву Святой Тройцы ў Дзяніскавічах. Служыў там святар Ян Гарбацэвіч. Царква была драўляная, часткова аздоблена абразамі. Меліся друкаваныя Евангелле з металічнаю таблічкаю, Апостал друкаваны, Служэбнік, Трэбнік, Паўустаў друкаваны, а таксама адзін званок алтарны – на званіцы. Плябанія складалася з трох чорных хатаў з сенцамі, гумна і хлява. Зямлі – дзве валокі з сенакосамі. У парафію ўваходзілі Дзяніскавічы, Шашкі, Ескавічы, 240 чалавек. Раней прыходам кіраваў айцец Рыгор Гарбацэвіч, якога ад гэтай царквы цалкам адхілілі з-за розных значных праступкаў. На жаль, высветліць з гэтага дакумента, калі была пабудаваная царква, немагчыма.

Наступная візітацыя адбылася толькі ў 1696 г. Святаром у Дзяніскавічах па сваім дзядзьку Яну Гарбацэвічу быў ужо айцец Іосіф Лазавіцкі. Парафія была тая ж, што і ў 1680 г.

На 1837 г. у Дзяніскавічах мелася ўніяцкая царква Святых Пятра і Паўла, да якой адносілася прыписная капліца ў Ізбіцкім Лесе (Бары). Прыхаджанаў – 743 чалавекі, зямлі царкоўнай – 3 валокі і 10 моргаў (71,2 га).

У 1839 г., пасля Полацкага сабору, на якім было прынятае рашэнне аб ліквідаванні ўніяцтва ў краі, царква ў Дзяніскавічах, відавочна, была пераведзеная ў праваслаўе.

З Кліравай ведамасці за 1865 г. вядома, што Петра-Паўлаўская царква ў Дзяніскавічах пабудаваная ў 1842 г. (далей пойдуць розначытанні наконт года пабудовы) на грошы памешчыка князя Льва Радзівіла. Будынак храма драўляны з такой жа званіцаю; з-за дрэннага даху ён у многіх месцах моцна працякаў, і царкве патрабаваўся рамонт. Адпаведна колькасці прыхаджанаў царква па штаце адносілася да шостага класа. Прычт складаўся з святара і дзятка. Зямлі пры царкве было 3 валокі (64 га), выкарыстоўвалася прычтам не больш за 10 дзе-

сяцінаў (11 га). Астатняя зямля знаходзілася пад лесам ці на вялікай адлегласці ад царквы.

Бліжэйшыя царквы знаходзіліся ў Круговічах за 7 вёрстаў (7,7 км) – Георгіеўская царква, у Лактышах за 12 вёрстаў (13,2 км) – Мікалаеўская. У Ізбіцкім (Узбійскім, Ізбійскім) Бары знаходзілася прыписная царква ў гонар Успення Найсвятой Багародзіцы.

Святаром служыў 69-гадовы Людвіг Іаанавіч Гарбацэвіч. У 1828 г. ён скончыў Жыровіцкае епархіяльнае вучылішча і прызначаны ў Агарэвіцкую Свята-Ушэсцкую царкву. 20 снежня 1845 г., па скасаванні Агарэвіцкага прыхода з-за малалікасці і далучэння яго да Круговіцкага, быў пераведзены да Дзяніскавіцкай Петра-Паўлаўскай царквы. У 1859 г. у памяць аб Крымскай вайне 1853 – 1856 гг. узнагароджаны бронзавым прысвечаным крыжам на Уладзімірскай стужцы.

Дзятком быў 46-гадовы Фама Кандрацэвіч Сущынскі, які навучаўся ў Слуцкім Траецкім манастыры; да Дзяніскавіцкай царквы пераведзены ў 1856 г. Заштатнымі святарамі служылі родныя браты настояцеля прыхода – 54-гадовы Фелікс Іаанавіч і 53-гадовы Макарыч Іаанавіч Гарбацэвічы. За староства пры царкве працаваў мясцовы 22-гадовы селянін Васіль Стэфанавіч Глеб.

Паводле Памятнай кніжкі за 1871 г. Петра-Паўлаўскай

царкве патрабаваўся рамонт, да яе прыпісалі новую царкву ў Ізбіцкім Бары. У прыход уваходзілі сяло Дзяніскавічы і вёскі Яськовічы (менавіта так былі названыя Ескавічы) і Бучы (магчыма, тут маецца на ўвазе суседняя Будча, дзе храм на той час хутчэй за ўсё не меў святара). Прыхаджанаў налічвалася 842 чалавекі мужчынскага полу і 841 – жаночага. Служыў Іаан Біруковіч, які скончыў Мінскую духоўную семінарыю, а псаломшчык – усё той жа Фама Сущынскі. У 1878 г. царква была абнесена драўлянай агароджай.

З Памятнай кніжкі 1901 г. вядома, што Петра-Паўлаўскую царкву пабудавалі ў 1786 г. (яшчэ адна лічба). У склад прыхода ўваходзілі Дзяніскавічы і Ескавічы; налічваў 886 чалавек мужчынскага полу і 828 – жаночага. Прычт складаўся са святара Іаана Вернікоўскага, які скончыў Мінскую духоўную семінарыю, меў набадранік, а таксама псаломшчыка Васіля Мігая, выпускніка Мінскага духоўнага вучылішча. Пры царкве дзейнічала прыходская школа, пабудаваная ў 1884 г. За загадчыка і законавучыцеля ў 1901 г. быў мясцовы святар, а месца настаўніка было вакантным.

На пачатку XX ст. у Дзяніскавічах адбыўся вялікі пажар, у выніку якога згарэла большая частка вёскі, у т.л. – царква. Амаль адразу ж пачаліся працы па яе аднаўленні. Лес на будаўніцтва выдзеліў адзін з князёў Радзівілаў. Дзяніскаўцы бясплатна пілавалі лес, тралявалі, вазілі на сваіх конях бярвенні на тартак. Галоўныя ж працы выконвалі прыезджыя, якія далёка славіліся сваім

майстэрствам у цяслярнай, сталярнай справе і ў разьбе па дрэве. Царква будавалася па лякалах Петра-Паўлаўскай (Троіцкай) царквы ў вёсцы Востраў Ляхавіцкага раёна. Мажліва, новы храм будаваўся на старым падмурку і нагадваў папярэдні. Новазбудаваную праваслаўную святыню асвяцілі ў гонар Святога Архангела Міхаіла.

У Расійскім дзяржаўным архіве ў Санкт-Пецярбургу захоўваецца праект драўлянай царквы ў сяле Дзяніскавічы ад 15 снежня 1903 г., на якім паказаныя яе план, выгляд з фасада і ў разрэзе.

З Кліравай ведамасці 1931 г. вядома, што новую Свята-Міхаілаўскую царкву пабудавалі ў 1908 – 1909 гг. за сродкі прыхаджанаў і сінода. Драўляная на каменным падмурку; званіца з чатырма званамі аб'яднаная з царквою. Пасад асвечаны ў гонар Стрэчання. Штат складаўся са святара і псаломшчыка.

З кастрычніка 1944 г. выканаўца абавязкаў благачыннага Лунінецкай акругі і павеата Пінскай вобласці протаіерэй Кіпрыян Сямёнавіч Дылеўскі, настаіцель Дзяніскавіцкай царквы протаіерэй Іаан Міхайлавіч Вернікоўскі з удзелам эксперта Савы Цімафеевіча Долмата на падставе працісанна Палескага часовага Епархіяльнага ўпраўлення ад 30 жніўня 1944 г. склалі акт «Аб шкодзе, прынесенай нямецка-фашысцкімі захопнікамі». У ім сказана, што 17 лютага 1944 г. пад час бою ў Дзяніскавічах царква і дом псаломшчыка апынуліся ў цэнтры абстрэлу і згарэлі. Вось што ўспамінаў ўдзельнік тых падзеяў ветэран партызанскай брыгады імя Панамарэнкі артылерыст Юрый Сяргеевіч Мінянкоў: «Паступіў загад *высунуць гармату бліжэй да Дзяніскавічаў, каб прыцэльна знішчыць станкавыя кулямёты, што былі ўстаноўлены на званіцы царквы... Выскачыўшы на гравійку, мы патрапілі пад кулямёты са званіцы, але засталялы коні хутка даімчалі гармату да новай пазіцыі. Стукнулі некалькімі*

бранябойна-запальнымі снарадамі па царкве... Так, змушаныя сёння адкрыта сказаць перад Богам, перад праваслаўным народам, што царкву ў Дзяніскавічах разбіла мая гармата...».

У сакавіку 1947 г. у Дзяніскавічах быў малітоўны дом. Служыў у ім усё той жа Іаан Міхайлавіч Вернікоўскі, а псаломшчыкам быў Рыгор Аляксеевіч Сукач. Прыхаджанаў у Дзяніскавічах налічвалася 1 008 чалавек мужчынскага полу і 1 017 – жаночага, а ў Ескавічах – 576 мужчынаў, 555 – жанчынаў.

19 верасня 1949 г. Будчанская царква стала прыписной да Дзяніскавіцкага прыхода, а 4 мая 1950 г. настаіцель Дзяніскавіцкай царквы протаіерэй І. Вернікоўскі па слабасці здароўя і па ўзросце звольніўся ў пазаштат. Аднак ужо 5 чэрвеня таго ж года па просьбе прыхаджанаў яго пакінулі на ранейшым месцы настаіцелем. У 1955 г. яго толькі перавялі па прашэнні ў пазаштат, але ў 1956 г. вярнулі на пасаду настаіцеля Дзяніскавіцкай Свята-Увядзенскай царквы. Аднак гады бралі сваё, і 31 ліпеня 1958 г. святар І. Вернікоўскі быў вызвалены ад пасады. Акармляць паству Дзяніскавіцкага прыхода было даручана настаіцелю Свята-Георгіеўскай Круговіцкай царквы святару Аляксею Міхайлавічу Хмаруку.

У 1962 г. у Дзяніскавічах зноў здарыўся вялікі пажар, які знішчыў шмат дамоў, у т.л. і дом святара, дзе праходзілі набажэнствы. Вёска больш чым на 30 гадоў засталася без царквы. Праваслаўныя вернікі наведвалі царкву ў Вялікіх Круговічах, адзіную на той час дзейную ў Ганцавіцкім раёне.

Больш за пятнаццаць гадоў Свята-Міхаілаўскай царквы ў Дзяніскавічах часова размяшчалася ў прыстасаваным для гэтага будынку былога магазіна, які райспажыўсаюз бясплатна перадаў мясцовым праваслаўным вернікам.

У 2008 г. па ініцыятыве праваслаўных вернікаў вёскі на чале з мясцовым святаром іерэем Іаанам Пашкевічам пачаліся працы па аднаўленні хрысціянскай святыні. Было вызначанае месца для пабудовы новага храма. У лістападзе 2009 г. закладзены падмурак памерам 8x16 метраў; 9 кастрычніка 2010 г. у прысутнасці архіепіскапа Пінскага і Лунінецкага Стэфана адбылося асвячэнне і закладка першага каменя ў падмурак. 1 чэрвеня 2013 г. новазбудаваная царква асвечаная як Свята-Міхаілаўская.

У артыкуле *прыведзеныя асноўныя звесткі аб хрысціянскім доўлідстве ў Дзяніскавічах, многія дадзеныя з архіўных дакументаў не трапілі ў яго. Але могуць стаць матэрыялам асобнага раздзела ў кнізе «Хрысціянскія святыні Ганцавіччыны».*

*Віталь ГЕРАСИМЕНА,
галоўны захавальнік фонду
Ганцавіцкага раённага
краязнаўчага музея*

Прыхаджана Дзяніскавіцкай Свята-Міхаілаўскай царквы разам са святаром (24 сакавіка 1934 г.)

Мае кніжныя мерыдыяны, або Ад Пысіна пачатак

Мы, людзі старэйшага пакалення, выхаваныя на кнізе. Добрай кнізе. Мастацкай кнізе. Мастацкай і на літаратурным змесце, і на афармленні. Дзякуй Богу, у наш час не было сённяшніх пакетбукаў – кніжак на адзін дзень, альбо на адно прачытанне, якія пасля гэтага самі на сабе рассыпаліся, станавіліся непатрэбнымі аркушыкамі з нейкім тэкстам на іх.

А мы, студэнты шасцідзясятых, або інакш шасцідзясятнікі – так называлі пакаленне савецкіх людзей, якія нечакана, пад час кіраўніцтва Краінай Саветаў Мікіты Сяргеевіча Хрушчова, атрымалі магчымасць удыхнуць свабоды, і найперш духоўнай, сталі чытаць такое, пра што раней і марыць не маглі. Нездарма час той назвалі хрушчоўскай адлігай. Нават гаварыць і абмяркоўваць не на кухні, а публічна, можна было раней недазволенае. Што праўда, гэты так доўга чаканы і, як аказалася, часовы момант хрушчоўскай адлігі мінуў чамусьці надзвычай хутка. Аднак жа зерне было пасеянае. А пасеянае абавязкова ўзыходзіць, рана ці позна прарасце новым коласам. А ён расшчодрыцца новымі зернячкамі, мноствам новых зярнятак, якім наканавана таксама стаць коласам. Такім чынам, працэс выхавання кнігай становіцца незваротным і няспынным.

Адсюль і перапоўненыя тады стадыёны, але не футбольнымі фанатамі, а аматарамі паэзіі, прыхільнікамі сапраўднага праніклівага мастацкага слова. Паверыць у тое сённяшнім футбольным фанатам надзвычай складана, але такі цуд сапраўды адбываўся. Адсюль і начныя стаянкі ў чарзе (сёння і гэта ўявіць немагчыма, а некалі так было паўсюдна) сотняў людзей – жанчынаў, мужчынаў, пажылых, маладых – каля кніжных магазінаў, каб падпісацца на зборы твораў савецкіх і замежных пісьменнікаў. Адсюль і багатыя хатнія бібліятэчкі, праўда, варта дзеля справядлівасці прызнаць, што для некаторай часткі такіх збіральных гэта было не больш чым прэстыжным – з іх пакеплівалі, што кнігі яны падбіраюць па колеры пераплёту – каб пасавалі да шпалераў, якімі абклееныя сцены пакоя. Не без таго, былі і такія. Але не яны становіліся заканадаўцамі моды. Ды і модай гэта назваць цяжка. Бо ў таго пакалення, і найперш шасцідзясятнікаў, была (і засталася на ўсё жыццё) сапраўдная любоў да кнігі.

Прызнаюся, што з гэтага пакалення і я. Я не магу змірыцца з тым, што сённяшнім маладым спадчынікам колішніх бацькоўскіх

кватэраў з усім іхнім начиннем сталі замінаць не толькі састарэлыя шафы, ложка ды канапы, але і шыкоўныя кніжныя зборы. У выніку ўсе гэтыя рэчы разам з кнігамі аказваюцца на сметніку. Душа баліць, хочацца крычма крычаць: людзі, што вы робіце, спыніцеся! Не губіце кнігу! Не адражайце дарогу сваім дзецям да чытання! Збяднеюць яны духоўна без добрай кнігі, без мастацкага слова счарсцвее душа, пакрыецца скарынкай абьякавасці. І вы самі на сваім уласным лёсе спазнаеце гэта. Лепш аддайце кнігі ў дзіцячы садок, у дзіцячы дом ці не вельмі багатую школу-інтэрнат, у прытулак для пенсіянераў, у бальніцу – хай дзеткі і знямоглыя людзі патрымаюць у руках сапраўдную кнігу, хай пачытаюць. Пасеянае – узыходзіць.

Усё гэта выклікала ў мяне жаданне падзяліцца з вамі, шануюныя чытачы, уражаннімі ад некаторых некалі прачытаных, а пазней не раз перачытаных, кніг з уласнай бібліятэчкі. Захацелася зрабіць незвычайнае (невялічкае) падарожжа па маіх кніжных мерыдыянах. Да менавіта гэтага вызначэння майго намеру падштурхнуў паэтычны зборнік нашага вельмі таленавітага, але сёння несправядліва падзавытага паэта з Магілёва Аляксея Пысіна, які мае сімвалічную для мяне назву «Кніжныя мерыдыяны».

Яна і цяпер перада мною – невялікага фармату паэтычная кніжачка А. Пысіна. Просценька аформленая, у мяккай вокладцы. Але не толькі для мяне яна была прыцягальным магнітам. Вершы гэтага зборніка вабілі, зачароўвалі, цешылі, прымушалі думаць.

З Аляксем Васільевічам мы не былі знаёмыя. Ужо нашмат пазней сустракаліся некалькі разоў пад час яго прыездаў у Мінску па пісьменніцкіх справах. А тады ішоў 1965 год. Я вучыўся ў 10 класе Сноўскай рускамоўнай адзінаццацігодкі, што ў Нясвіжскім раёне. А ў той школе быў выдатны, проста таленавіты настаўнік беларускай літаратуры і апантанна краязнаўца Іван Іосіфавіч Калоша, хай пухам будзе яму сходжаная пешкі і з'езджаная на веласіпедзе

Аляксей Пысін
(фота 1960-х гадоў
з архіва Віктара Арцём'ева)

(ровары, як казалі ў нашых нясвіжскіх, былых заходне-беларускіх паселішчах) беларуская зямля. Гэта ён шмат каго назаўсёды далучыў да краязнаўства, улюбіў у наш беларускі край і ў нашыя родныя мясціны. Было і яшчэ адно, святое, да чаго схіліў многіх з нас Іван Іосіфавіч. Ён далучыў нас да кнігі. Да мастацкай кнігі. Да беларускай кнігі. Далучыў сур'эзна і надоўга. Я тады стаў адным з пастаянных наведнікаў сноўскай кнігарні, прадаўшчыца якой ці не спецыяльна для нас, выхаванцаў І. Калошы, рэгулярна прывозіла ў вёску самыя апошнія кніжныя навінкі.

А курат тады я набыў паэтычную кнігу А. Пысіна «Мае мерыдыяны» (выдавецтва «Беларусь», 1965). Тыраж яе, як па сённяшнім часе, неверагодны – 5 тысячаў асобнікаў. Некалькі бяссонных начэй пайшло на чытанне-перачытанне. Здаралася, тое чытанне прыхваткамі доўжылася і на ўроках матэматыкі, фізікі. Сваім захваленнем я падзяліўся з сябрамі, даў пачытаць ім. А пасля Іван Іосіфавіч прапанаваў выказаць свае ўражанні на ўроку літаратуры. Адбылося. І гэта падахоўвала мяне на незвычайны для школьніка крок – даслаць водгук на кнігу ў рэдакцыю раённай газеты «Чырвоны сцяг». Надрукавалі. Допіс вучня пра кнігу вядомага і прызнанага паэта. Гэта для мяне было даволі высокай ацэнкай. Праўда, назваць гэты допіс хоць нейкай рэцэнзіяй нават з нацяжкай наўрад ці ўдасца.

А далей ужо была мая поўная самадзейнасць. А мо і жаданне трохі фарсануць. Адным словам, выразаў я тую публікацыю з раёнкі, уклаў у канверт свой ліст разам з кніжачкай «Мае мерыдыяны» (каб аўтар пакінуў аўтограф) і накіраваў у Магілёў. А паколькі адраса не ведаў, то напісаў проста:

Магілёў, Аляксею Пысіну.

Пасля доўга перажываў, ці дойдзе маё пасланне, ці захоча знаны паэт ліставацца з нейкім невядомым вясковым школьнікам.

І якое ж было маё здзіўленне і невымоўная радасць, калі не менш здзіўленая паштарка прынесла ў мае Баяры (гэта непадалёк ад Снова, куды мы ездзілі ў школу на роварах, бо скончылі ўжо сваю Вялікаліпаўскую васьмігодку) важкі канверт з Магілёва і папрасіла распісацца, бо пісьмо было заказное. А на адыход цікаўна запытала:

– А хто гэта – Аляксей Пысін? Мо родзіч твой?

Калі паштарка, задаволеная з таго, што я знаюся з такімі людзьмі, пайшла, я акуратна разрэзаў канверт. Там ляжаў ліст Аляксея Васільевіча і... дзве кніжкі ягоных вершаў «Мае мерыдыяны». Адна была з надпісам: «Анатоліу Бутэвічу з пажаданнем вялікай дарогі ў жыццё. А. Пысін. 5.VI.1965 г. Магілёў».

Другая кніжка была чыстая. Я зразумеў, што Аляксей Васільевіч вярнуў і мой асобнік. Мо каб я перадаў каму іншаму, што я ахвотна і зрабіў на радасць новаму ўладальніку – кніжка ж пабывала ў руках паэта.

У лісце Аляксей Васільевіч пісаў сваім выразным почыркам:

*«Дзень добры, Анатолю!
Сёння вярнуўся з камандзіроўкі. Мяне чакала тваё пісьмо. Відаць, адказваю табе з нейкім спазненнем.*

Дзякую за добрыя словы аб маёй кніжцы. Добра, што ў вашым сельскім магазіне прадаюць паэтычныя зборнікі: гэта не ўсюды робіцца. Ваш загадчык магазіна за слугоўвае пахвалы.

Якія ў мяне кніжкі? «Наш дзень», «Сіні ранак», «Сонечная паводка», «Мае мерыдыяны», а таксама кніжкі для дзяцей «Матылёчкі-матылі» і «Вясёлка над плёсам» выдадзены ў Мінску выдавецтвам «Беларусь». Дзве кніжкі вершаў у перакладзе на рускую мову «Эхо» і «Мільён адрасов» выйшлі ў маскоўскім выдавецтве «Советский писатель».

Я вельмі рад, што ў нас расце моладзь, якая не цураецца роднага матчынага слова, шануе і паважае яго. Хіба наша мова горш іншых? Ніколькі. Творчасць Купалы і Коласа, Кузьмы Чорнага і Янкі Брыля, Аркадзя Куляшова і Сцяпана Гаўрусёва – сведчанне гэтаму. А аповесці Васіля Быкава?

*Жадаю табе, Анатолю, усяго найлепшага.
5.VI.1965 г. А. Пысін».*

Вось такі ліст. Так няшмат і так даўно напісана, а ўсё адно як сёння. Тыя ж праблемы засталіся і з распаўсюджваннем беларускіх кніг, і з беларускай мовай.

А тады я быў проста шчаслівы. Ад усведамлення паяднанасці нашай вёскі, нашай сельскай школы з вялікім светам літаратуры, ад такога шчодрога і шчырага ўчынку Аляксея Васільевіча.

Неўзабаве пра ліст ведала ці не ўся школа. Яго прачыталі і патрымалі ў руках разам з надпісанай паэтам кнігай многія. Парадаваўся за маю смеласць і Іван Іосіфавіч, настаўнік маёй беларускасці і маёй дагэтуляшняй захопленасці краязнаўствам і гісторыяй. А мо ў тым настаўніцкім спрыянні і ў тым першым ліставанні з сапраўдным паэтам схаванае запачаткаванне маёй далучанасці да літаратуры, майго сённяшняга ўваходжання ў Саюз пісьменнікаў?

Першы верш васямнаццацігадовы Пысін надрукаваў у газеце «Чырвоная змена», дзе нашмат пазней мне пяць гадоў давялося працаваць намеснікам рэдактара. Усю вайну паэт знаходзіўся на фронце, быў двойчы паранены. Гэта і абумовіла многія матывы творчасці А. Пысіна. Ягоны почырк у ваеннай тэме быў адметны, меў шчырмае гучанне, хоць і быў часта насычаны дакладнымі дэталямі, абставінамі, фактамі. Ды гэта не замінала майстру сказаць тое, што хвалявала, што прасілася на паперу з абпаленага полымем перадавой сэрца. Гэтая тэма не адпускала яго праз усё жыццё. Ён нават просьбу незвычайную пакінуў сваім нашчадкам:

Ведайце: калі мяне не стане – Я ў сваю дывізію пайшоў.

*Дала мне маці гэту мову,
Каб не нямым*

*прышоў у свет,
Дала мне маці гэту мову
Як спадчыну і завет.*

*Дачка мая!
У жыццёвай прозе
У буднях і святочным днём
Не пакідай яе ў парозе,
Калі увойдзеш ў нечы дом.*

Дай жа Божа нам, сённяшнім, трымацца гэтага завету, не выракацца і не саромецца мовы сваёй матчынай, ніколі і нідзе не пакідаць яе бязмоўнай падчаркай у парозе сваёй хаты...

Ён быў не гучным паэтам. У яго быў свой лёс, свой голас, які не грымеў, а спавядальна-ціха (і таму мо асабліва даходліва) прамаўляў да свайго чытацка-слухача. Але казаў так, што не пачуць і не адгукнуцца было немагчыма. І чулі, і разумелі, і разам спагадалі, і вучыліся – жыццю, праўдзе, чалавечнасці.

Анатоль БУТЭВІЧ,
пісьменнік, намеснік старшыні
ГА «Беларускі фонд культуры»

Снежань

1 – Гарэцкі Антон (1787 – 1861), паэт, сатырык і байкапісец, прадстаўнік польскамоўнай літаратуры Беларусі XIX ст., удзельнік паўстання 1830 – 1831 гг. – 230 гадоў з дня нараджэння.

1 – Хмурыч Уладзімір Львовіч (1957 – 2004), танцоўшчык, заслужаны артыст Беларусі – 60 гадоў з дня нараджэння.

2 – Анатоль Вольны (сапр. **Ажгірэй Анатоль Іўсцінавіч**; 1902, Пухавіцкі р-н – 1937), беларускі пісьменнік, журналіст, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі – 115 гадоў з дня нараджэння.

2 – Шаранговіч Наталля Васільеўна (1967, Віцебск), журналіст, мастацтвазнаўца, лаўрэат спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь (2008) – 50 гадоў з дня нараджэння.

3 – Біцэль-Загнетава Данута Янаўна (Іванаўна; 1937, Лідскі р-н), паэтэса, грамадскі дзеяч, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1984) – 80 гадоў з дня нараджэння.

4 – Русецкі Аляксей Сцяпанавіч (сапр. **Бурдзялёў**; 1912, Касцюковіцкі р-н – 2000), беларускі паэт, перакладчык, заслужаны работнік культуры Беларусі – 105 гадоў з дня нараджэння.

5 – Разанаў Аляксандр Аляксандравіч (1947, Бярозаўскі р-н), паэт, перакладчык, эсэіст, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1990) – 70 гадоў з дня нараджэння.

8 – Карпілаў Віктар Рыгоравіч (1927, Мінск – 1994), актёр тэатра, тэле- і кінарэжысёр, педагог, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі – 90 гадоў з дня нараджэння.

10 – Шкаруба Валерый Фёдаравіч (1957, Барысаў), жывапісец, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (2002) – 60 гадоў з дня нараджэння.

10 – Шукевіч Вандалін Аляксандравіч (1852, Воранаўскі р-н – 1919), археолаг, антраполог, краязнаўца, этнограф – 165 гадоў з дня нараджэння.

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 43

Уздоўж: 3. Людзі. 9. Адвага. 11. Мачаха. 12. Ралля. 13. Праца. 14. ВІА. 15. Кавалеры. 16. Бог. 19. Мама. 20. Чорт. 23. Ага! 24. Матулька. 28. Нос. 29. Зямля. 32. Вушкі. 33. Мілата. 34. Дзеткі. 35. Добра.

Упоперак: 1. Чалавек. 2. Ігрок. 4. Юрага. 5. Зелле. 6. Карп. 7. Тата. 8. Мамачка. 10. Верашчака. 16. Буча. 17. Гарманіст. 18. Хата. 21. Радзіма. 22. Масавік. 25. Трумо. 26. Лекар. 27. Абуза. 30. Малы. 31. Яхта.

Уздоўж

3. Турызм – ... многіх людзей, але толькі немогія адпраўляюцца ў шлях. **5.** Прыбор для вымярэння пройдзенай адлегласці ў кроках, які ўваходзіць у экіпіроўку турыста. **9.** Дрэнная ... лепш, чым дрэнны спадарожнік (узбекская прык.). **10.** Кампанія, якая спецыялізуецца на складанні турыстычных маршрутаў. **11.** Краіна ў Паўднёвай Амерыцы, дзе наш зямляк, падарожнік, вучоны-даследчык Ігнат Дамейка лічыцца народным героем. **13.** Лёгка порыстая вулканічная парода. **16.** Прастора, далягляд. **17.** Даўні народны беларускі струнны смывковы інструмент. **18.** Не бойся дарогі, былі б здаровыя ... (прык.). **19.** Мы з табою, як рыба з вадою: ты на дно, а я на ... (прык.). **22.** Поспех. **23.** Рака, правы прыток Прыпяці. **27.** Тая, што знаходзіцца ў дарозе. **30.** Ядомы грыб. **31.** Краіна ў Азіі, у даследаванні якой вызначыўся падарожнік і географ, асветнік Мікола Пржавальскі, карані роду якога з Беларусі. **32.** Еду ціха – са мной ..., еду скоро – са мной гора (прык.).

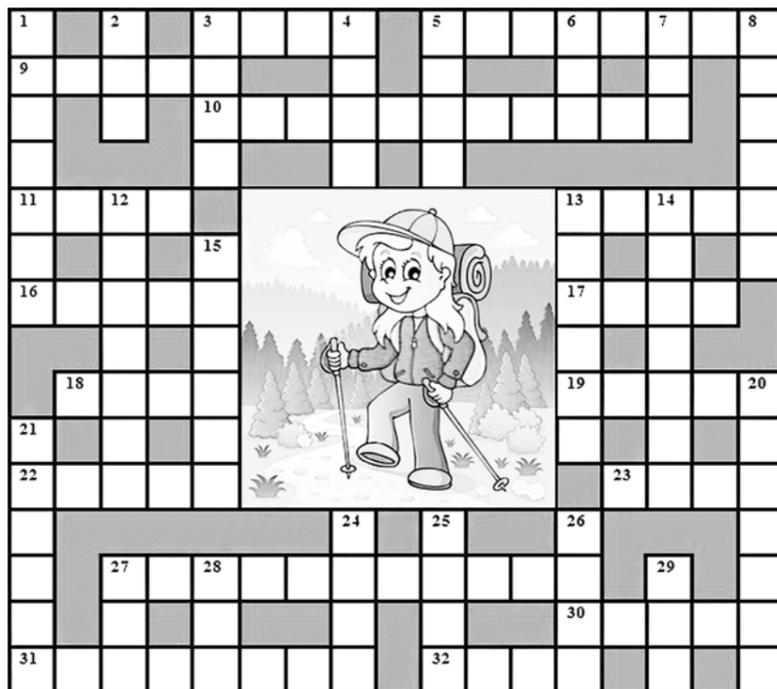
Упоперак

1. Спецыяльная скрынка з наборам лекаў; рэч, неабходная ў турпаходзе. **2.** Рака на Віцебшчыне, левы прыток Заходняй Дзвіны. **3.** Паўднёваамерыканская расліна і

травяны чай з яе. **4.** Цвёрды мінерал. **5.** Ліпкае рэчыва. **6.** Мясцовасць, звычайна глухая (перан.). **7.** Градскі пасёлак на Гродзеншчыне, які прыцягвае шматлікіх турыстаў з усяго свету. **8.** «Парадаксальная рэч ...; у сонечны дзень спіна мокрая, а ў лівень сухая». (турысцкая прык.). **12.** Тое, што ілісце. **13.** Гарызантальнае перакрыццё ў корпусе судна. **14.** Турыстычны ... Шлях руху турыстаў. **15.** Іголкападобнае ілісце хвойных дрэваў і кустоў. **20.** «Турызм як ... – страшна

брыдка, але зацягвае». Афарызм невядомага аўтара. **21.** «... – лепшы адпачынак, але адпачынак лепш за ...». П. Дах. **24.** Вольнаму – ..., таму, хто ходзіць – шлях (прык.). **25.** У рэлігіі звышнатуральная істота. **26.** Запрэжка з двух коней. **27.** Форма ветлівага звароту да грамадзянаў у некаторых краінах. **28.** Грунт пад вадой вадаёма, ракі, мора. **29.** «Спазнанне краінаў свету – упрыгожанне і ... чалавечага розуму». Леанарда да Вінчы.

Склаў **Аляксандр ЦЕЛЕШ**

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ПАРАЎНАЛЬНА-ГІСТАРЫЧНАЕ МОВАЗНАЎСТВА, кампаравістыка (заканчэнне тэмы). Абсалютная (засведчаная ў пісьменнасці пэўнага часу) і адносная (па адносінах адной змены ў мове да інш.) храналогія дае магчымасць рэканструяваць паслядоўнасць моўных зменаў, што складаюць унутраную гісторыю мовы. Пэўную складанасць мае пошук заканамерных семантычных зменаў, а таксама даследаванне ў параўнальна-гістарычным плане сінтаксічных з'яваў.

Далейшае развіццё параўнальна-гістарычнага мовазнаўства звязанае з распрацоўкай прыёмаў рэканструкцыі лексікі і граматычных з'яваў індаеўрапейскіх моваў. Сучаснае параўнальна-гістарычнае мовазнаўства выкарыстоўвае метады унутранай рэканструкцыі – аднаўленне фактаў сістэмы, што не захаваліся, на базе захаваных элементаў і заканамернага характару ўнутрысістэмных сувязяў. У аснове метаду імавернасных абгрунтаванняў ляжаць моўныя ўніверсаліі і тыпалогіі моваў (перанос на роднасныя мовы пэўных заканамерных адносінаў, выяўленых у няроднасных мовах). Распрацоўваюцца прыёмы семантычнай рэканструкцыі, вядуцца пошукі метадаў параўнальна-гістарычнага вывучэння сінтаксісу. У выніку даследаванняў

з'явіліся гіпотэзы пра існаванне макрасем'яў.

У Беларусі даследаванні ў галіне параўнальна-гістарычнага мовазнаўства вядуцца ў Інстытуце мовы і літаратуры НАН Беларусі, БДУ (В. Мартынаў, А. Супрун, Р. Краўчук, Г. Цыхун і інш.). З 1978 г. выдаецца шматтомны «Этымалагічны слоўнік беларускай мовы» (рэд. А. Цыхун).

ПАРК – (ад познелац. *parricus* агароджанае месца), зямельны ўчастак з натуральнай або спецыяльна пасаджанай расліннасцю, з дарогамі, прысадамі (алеямі), вадаёмамі, прызначаны для адпачынку, прагулак, гульні.

Паркі, як і сады, ствараюцца ў гарадскіх і сельскіх населеных месцах сродкамі ландшафтнай архітэктуры і з'яўляюцца асноўнымі элементамі азелянення і садова-паркавага мастацтва. Могучы размяшчацца ў масавай гарадской забудове, у буйных лесапаркавых зонах або водна-зялёных дыяметрах, што аб'ядноўваюць унутрыгарадскую і прыгарадную сістэмы азелянення.

У залежнасці ад размяшчэння ў планіровачнай структуры горада і рэгіёна і значэння вылучаюцца: паркі кылых раёнаў, планіровачных раёнаў, агульнагарадскія, раённыя, рэ-

гіянальныя, рэспубліканскія. Бываюць малыя (да 10 га), сярэднія (10 – 30 га) і вялікія (больш за 30 га). Паркавую кампазіцыю ствараюць масівы дрэваў, прысады, адзіночныя пасадкі, жывыя агароджы, газоны, баскеты, дэкаратыўныя расліны, кветнікі ды інш. Вялікае значэнне мае выкарыстанне малых формаў у архітэктуры (альтанкі, вазы, лаўкі, дэкаратыўныя скульптуры, павільёны ды інш.). Паркавым месцам парку з'яўляецца партэр. У стварэнні мастацкай выразнасці паркавых кампазіцыяў вялікую ролю адыгрываюць паркавы пейзаж, перспектыва паркавага і асноўнага сродкі кампазіцыі (маштаб, прапарцыйнасць, кантраст, нюанс і інш.).

Паркі вядомыя з даўніх часоў: у Старажытным Егіпце, Старажытнай Грэцыі, Старажытным Рыме і інш. Дэкаратыўнасцю вызначаюцца паркі феадальнай эпохі ў Японіі, Кітаі, Індыі, Персіі ды інш. Перыяду класіцызму ўласцівы рэгулярны парк французска-

га тыпу з дакладнай геаметрычнай планіроўкай (у Версалі, Францыя, XVII ст.). Уплыў рамантызму выявіўся ў пейзажных парках англійскага тыпу, якім уласціва свабодная планіроўка тэрыторыі і маляўнічая кампазіцыя аб'ектаў (Стоў у Англіі, XVIII ст.).

На тэрыторыі Беларусі найбольш старадаўнія паркі, што зберагліся, адносяцца да XVIII ст. Яны захоўваюць стыль асаблівасці садова-паркавага мастацтва той эпохі. Многія старадаўнія паркі з каштоўнымі дэндралагічнымі асаблівасцямі ахоўваюцца як помнікі прыроды. Узорами рэгулярнай планіроўкі з'яўляюцца Бачэйкаўскі парк, Вялікамажэйкаўскі парк, Дубайскі парк. У канцы XVIII – XIX ст. былі пашыраныя пейзажныя паркі: Нявіжскія паркі, Гомельскі парк, Жыліцкі парк, Вердаміцкі парк, Гарадзецкі парк і інш. У XIX ст. з'явіўся новы тып парку – грамадскі «гарадскі сад» (у Мінску, Віцебску, Магілёве, Чарыкаве, Рагачове). У пачатку XX ст. пачала фармавацца развітая сістэма азелянення паселішчаў, стварацца здаровае і маляўнічае асяроддзе для працы і побыту насельнікаў. З'явіліся новыя тыпы паркаў: парк культуры і адпачынку, дзіцячы (Цэнтральны дзіцячы парк у Мінску), спартыўны (у мікрараёне Паўночны ў Баранавічах), мемарыяльны (паркі, што звязаныя з імем А. Міцкевіча ў Навагрудку, у в. Шчорсы Навагрудскага раёна, у в. Бальценікі Воранаўскага раёна; гарадскі парк у Кобрыне; парк Перамогі ў Мінску, Мазыры, Рэчыцы; імя Янкі Купалы ў Мінску); заалагічныя (у Гродне).

